

БЕОГРАД

12 – 16. IX 2019.

**НАУЧНИ
СТАЊАК
СЛВИСТА
У ВУКОВЕ
ДАНЕ**

ЛЕКСИКОГРАФСКО-ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА
ПАРАДИГМА У СРПСКОЈ ПРОЗИ

*

САВИНА СРПСКА АРХИЕПИСКОПИЈА (1219–2019)
– ОСАМ ВЕКОВА РАЗВОЈА СРПСКЕ ПИСМЕНОСТИ
И ДУХОВНОСТИ

БЕОГРАД, 2020.

49/2

МЕЂУНАРОДНИ СЛАВИСТИЧКИ ЦЕНТАР
Филолошки факултет, 11000 Београд, Студентски трг 3/1

Научни скуп је одржан уз подршку Министарства просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије

**ЛЕКСИКОГРАФСКО-ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА
ПАРАДИГМА У СРПСКОЈ ПРОЗИ**

*

**САВИНА СРПСКА АРХИЕПИСКОПИЈА (1219–2019)
– ОСАМ ВЕКОВА РАЗВОЈА СРПСКЕ ПИСМЕНОСТИ
И ДУХОВНОСТИ**

Ана Р. СТИШОВИЋ МИЛОВАНОВИЋ*
Институт за српску културу
Приштина-Лепосавић

Оригинални научни рад
Примљен: 07. 10. 2019.
Прихваћен: 12. 02. 2020.

ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА ПАРАДИГМА У РОМАНУ
ДОКТОРА ВАЛЕНТИНА ТРУБАРА И СЕСТРЕ
МУ СИМОНЕТЕ ПОВЕСТ ЧУДНОВАТИХ
ДОГАЂАЈА У СРБИЈИ МИЛИСАВА САВИЋА
(Историјски, митски и фолклористички дискурс у роману)

Од *Бугарске баракe*, па до романа *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији*, књижевна интенција Милисаве Савића је ослоњена на повезивање етичких и естетичких категорија у литератури: не одричући се животних или историјских реалија, аутор је из митског, архетипског, националног или литерарног легата градио енциклопедијски отворене повести, које израстају из прецизног одабира литерарне и ванлитерарне грађе. У наглашеном историјском дискурсу, роман *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији* је повест о добу Милоша Обреновића, ослоњен на европску путописну прозу (Курипешић, Ламаргин, Жедеон, Пирх), на Вукову *Особиту грађу*, Нинковићеве мемоарске записе. У роману су сублимирана пређашња истраживања различитих епоха, њихове историјске, друштвене, социолошке морфологије. Митски, архетипски дискурс у роману се очитује кроз кључне претхришћанске и паганске, али и хеленске, неоплатоновске или хришћанске идеје добра и зла, подвига и трагања, односа небеског и земаљског, творачког и деструктивног (као у приповедној збирци *Ујак наше вароши* или роману *La Sans Pareille*). Фолклористички елементи конотирају Савићев књижевни рукопис од приповедних збирки, романа до мултижанровске и путописне прозе (нарочито у *Долини српских краљева* и *Епској Србији*). Роман *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији*, садржи богати каталог традиционалних народних веровања, сујеверја, предања, обичаја, проистеклог из доброг познавања народног усменог стварања, као важног подручја културне антропологије. Фолклористички елементи су, у овом смислу, парадигма и лексичког и литерарног наслеђа, које за Савићево књижевно стварање има ејдетско значење.

Кључне речи: енциклопедијска отвореност дела, путописна проза, историјска грађа, мемоарска грађа, митски дискурс, архетип, усмено стварање, фолклористички елементи.

Прешавши пут уочљиве аутопоетичке трансформације, од писца стварносне прозе до постмодерног исказа, од приповедне збирке *Бугарска баракa*,

* anaorfelin@gmail.com

па до романа *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији*, књижевна интенција Милицава Савића је остала чврсто ослоњена на повезивање етичких и естетичких категорија у литератури. Не одричући се животних или историјских реалија, аутор је из митског, архетипског, националног или литерарног легата градио енциклопедијски отворене повести, које настају и из прецизног одабира литерарне и ванлитерарне грађе. Тај поступак аутор експлицира овако: „До тајне света не долази се само преко распетљавања мистериозне фабуле. Долази се преко докумената (судских записника, новинских исечака, писама, дневника, аутентичних или вешто мистификованих – свеједно) и променом тачке приповедања и нараторског гласа (ређају се, као коцкице у мозаику, приче и сећања сведока)” (Савић 2012: 108). Савићев књижевни поступак је заправо у сагласју са идејом француских енциклопедиста, за које се тврди да су се ерудицијом служили на специфичан начин, повезујући појмове из најразличитијих области људског делања: „...системом упутница појмови су спретно доведени у везу са низом појмова на први поглед мање значајних и зато смелије и критичкије обрађених у складу са савременом науком” (Витановић 1992: 183).

У енциклопедијској парадигми, а служећи се постулатима постмодерне књижевности, аутор се на различите начине односи према литерарном, историјском, антрополошком, филозофском, теолошком, митолошком, чак сликарском, архитектонском, синкретичном уметничком легату. Савић често користи поступак интертекстуалности или цитатности, утемељен у књижевној ерудицији. Роман *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији* тематски је варијетет пикарских романа. У дубљим слојевима значења, кроз причу сусрета источне и западне културе, јасоновске потраге за јединственим и непроцењивим благом, мистификацијом топонима и перцепцијом Србије као фантастичне, једновремено реалне и митске земље, Савић се ослања на ејдетски феномен Калвинових *Невидљивих градова*, или Екову *Историју митских земаља*. Мноштво је и других алузија на архитектостове, са којима роман кореспондира: Бокачов *Декameron* (еротичне приповести на женским и мушким поселима), Дантеова *Божанствена комедија* (есејистички дискурси о греху и казни), романтичарска књижевност (Доктор Валентино је бајроновски јунак), Овидијеве *Метаморфозе* (физичке и метафизичке трансформације јунака), хеленски митови, усмена предања, народна епика (најпре *Зидање Раванице*), Вуков *Српски рјечник*, Андрићеву *Проклету авлију* (Књажев двор, двориште), Булгачев роман *Мајстор и Маргарита* (вештичији лет над Србијом).

У роману *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији*, у прецизном историјском дискурсу, казана је повест о добу Милоша Обреновића. Аутор је ослоњен и на европску путописну прозу (Курипешић, Ламартин, Жедеон, Пирх), на Вукову *Особиту грађу*, Нинковићеве мемоарске записе. У роману су сублимирана пређашња ауторова истраживања различитих епоха, њихове историјске, друштвене, социолошке морфологије. Савић је оквирни, историјски наратив градио на ва-

лидним подацима, којима се бавио и у научном раду (*Сећање и рат*, студија о мемоарско-путописној прози у старој и новој српској књижевности, у раду на приређивању текстова Нићифора Нинковића и Проте Матеје Ненадовића, у Антологијској едицији *Десет векова српске књижевности*,¹ или у монографији *Студеница и Ибарска долина, стари путописи*).²

Историјска фигура Милоша Обреновића, у роману транспонована у свемоћног и властољубивог Књаза, потпуно је сонантна са оним што је историјска истина: „Иако му је Карађорђе поверио ужичку нахију на управу, Милош је, у унутрашњој политичкој борби 1810–1811. године, ипак припадао Карађорђевим противницима” (Јовић, Радић 1990: 158). За аутора је можда још важнија друга историјска реалија: „Милош је имао велике и моћне супарнике међу народним старешинама, али их је од 1815–1817. ликвидирао. Та политичка убиства правдао је нуждом да се у Србији избегне грађански рат или понови турска окупација” (Јовић, Радић 1990: 162). У нелинеарном, фрагментарном наративу романа, овакви подаци су за аутора повод за искорак у есејистички дискурс. Књаз не верује у накнадно писану историју: „Јасно је жврљати слова по папиру и песку. Папир се распадне, песак ветар распрши. Ја морам да их жврљам камцијом по људским леђима! А подливи и трагови од камције не бришу се лако” (Савић 2018: 48). За Књаза не важе ни људски, ни Божији закони: „Од јаука и свакодневних батинања на мацану чак ни она, Богородица, не може да спава. А од њихове крви, која им пробија чакшире и спушта се на земљу, и трава је пропиштала и затрла се, ту чак ни коров не расте” (Савић 2018: 48).

Књажев двор је сублимна слика једног времена, али и објашњење феномена власти, који је необично конотиран. То није често виђена осуда сурових аутократа, нити само објашњење механизма тираније, већ покушај да се објасни зашто је власт тако опојна, слатка, незаменљива и непроболна вредност. Уз то, аутор прецизно објашњава и феномен подаништва и понизности пред моћнима. Књажева је власт непорецива, сурова и манипулаторска, али га поданици беспоговорно слушају. Трепере од страха, при сусрету са његовим гневом. Тај страх је, показаће прича, изникао из властите језе о безначајности пред временом.

На двору бораве умни и даровити интелектуалци, историјске личности. Носе бреме изопштености и падају у Књажеву немилост. Некада су само сведоци, а некада, прећутно, саучесници у Књажевим непочинствима. *Драматург* је заправо Јоаким Вујић, „оснивач, директор, драматург, редитељ, преводилац, адаптер драмских текстова и главни глумац првог српског позоришта, Књажевско-српског театра, основаног 15. фебруара 1835. године у Крагујевцу” (Пеневски 2016: 120). *Берберин* је Нићифор Нинковић. „Његови мемоари дуго ће остати по архивама – писаће их као обичан човек, као жртва самовоље једног деспотског владара. Иако су, после Доситеја, то први српски мемоари у којима апсолутно доминира пишево *ја*, тврдоглаво, некон-

¹ Нићифор Нинковић, Прота Матеја Ненадовић, приредио М. Савић, 2016, Нови Сад: Издавачки центар Матице српске.

² Студеница и Ибарска долина, стари путописи, приредио М. Савић, 2019, Београд: Рашка школа.

венционално, слободоумно, они су упечатљива слика о деспотској владавини кнеза Милоша” (Савић 2009: 57). Нарочито је занимљив начин на који је историјска реалија о Вуку Караџућу транспонована у романескни наратив. Књаз је „гледао да понизи и на рђав глас изнесе свог биографа. Дозволио му је да оде из Србије, али му је издао пасош у коме га је нагрдио што је више могао” (Савић 2018: 93). Књаз је презирао Вука и његов рад, али је од свега поразније девастирање Карацићеве личности: „Вук је говедар. И његова је наука говедарска. Нити је било и нити ће бити да се говедарска памет, односно говедарске песме прогласе за највећу мудрост... Свако ће поверовати да се Вук смислио са медведицом... Онда, треба рећи и да је Вук гузичар...” (Савић 2018: 94–95). А када је умро, Књаз се није постарао за Вукову породицу. О Вуковим дуговима после смрти, који су могли довести до пленидбе имовине, брине неко други, далеко од Србије и двора: Штросмајер пише молбу Мажуранићу, тражећи помоћ. „Славни наш старина Вук оставио је за собом обитељ оскудних околности” (АСАНУ, 8552, 164/24).³

Уз Књаза су и другачији, беспоговорно одани дворјани, спремни да за мрве бачене с Књажевог стола, буду и целати и лопови, уништитељи части, издајници морала. Њихова имена су аптроници: Ћело, Крезо, Ћоравко, Блен-то, Ушоња. То су недостатна бића, која историја не памти, али су аутентична парадигма Обреновићевог доба и његове идеје власти и моћи. Књажеви и њихови сатрапи се радо подсмевају Драматурзима, ругају Реформаторима, денунцирају учене Нинковиће, не признајући вредност писане речи, науке или уметности. У компарацији ових светова, који паралелно трају на двору, Књаз постаје универзална фигура манипулативног властодршца: „Моћ се никада не представља као таква, него се увек заодева рухом угледа амбиције, утицаја, угледа, уважавања, харизме, одлуке, вета, контроле, а иза тих кринки није лако препознати оне две полуге на којима се она заснива: апсолутну контролу над условима нашег живота и максималну делотворност што се од нас тражи” (Галимберти 2018: 137–138).

Митски, архетипски дискурс у роману се очитује кроз кључне претхришћанске и паганске, али и хеленске, неоплатоновске или хришћанске идеје добра и зла, подвига и трагања, односа небеског и земаљског, творачког и деструктивног (као у приповедној збирци *Ујак наше вароши* или роману *La Sans Pareille*). Функционалност митских елемената у роману је неспорна: „Митолошки елемент се, по сликовитом објашњењу В. Грима, може упоредити са ситним деловима поломљеног накита расутог по земљи... Митолошко значење је давно изгубљено, али се још увек осећа и даје вредност причи, задовољавајући природно уживање у чудесном” (Милошевић-Ђорђевић 2000: 7). Валентино Трубар, европејски интелектуалац, сарадник Копитарев, мучен неузвраћеном љубављу и „светским болом”, креће у Србију. То није само романтичарски искорак из уморне Европе у тамни вилајет цивилизацијски скрајнуте Србије, већ потрага за благом Немањића, које је скривено у митској цркви Јањи. Јасоновска авантура постаје истинска аргонаутика, сусрет са

³ Опширније: Ераковић 2009: 141–152.

древним коренима мита: као хеленски јунаци, и западњак Трубар мора проћи искушења и опасности, паганске обреде, који су иницијација у свет зачудног, ирационалног. У магичној моћи биљака, у необичној симбиози животињског и људског света, налази се паганско осећање свеprisутности божанских и демонских бића, која још увек владају светом. Баба Јегда, Валентинов путовођа, послушна је старица, добра дадиља Књажевој кћери Божани, али и хеленска баханткиња, која зна вредности жртве принете божанству. На једном јој рамену седи Ерос, на другом Танатос. Баба Јегда трага за расковником, а од пробраног биља прави напитке чудесних моћи – некад за исцељење, некад за зло. „На сакрално значење разноликог биља, односно на његове митске и магијске конотације, у нашој традицији, поред осталог, упућује постојање обредног биља и обредног брања и употребе” (Карановић 2010: 253). Јегда је и паганска, словенска жена, у чијем се поимању света мешају гласови природе и спознају тајне вечности, као у магији: „Вило Језеркињо, стави ми на главу месец сјајни, положи ми на прса бљештаво сунце, насади на рамена сјајну Даницу, посади на леђа ружу црвену, проспи ми по наручју и по бедрима ситне звезде...” (Савић 2018: 143). У једној од трансформација, Баба Јегда ће са Валентином на метли, у валпургијској ноћи, летети над уснулом Србијом. Та Булгаковљева идеја еманације зла, чије је лице привлачније од досадног добра, свеprisутна је потреба опитног искушавања надземаљских сила.

Идеја добра и зла, у хришћански конотираним есејистичким епизодама романа, најпре се односе на Књаза и његов однос према себи и свету, према породици, народу, па и према Апсолуту. Књаз није лишен моралне спознаје, али дистинкција добра и зла га не спречава да се злу приклони. Његова егзистенцијална језа и страх за бесмртну душу се пробуде онда, када непочинства и суровости прете да га преплаве. Књаз зна да га Божја казна сустиже – деца му умиру, а једини преостали син тешко побољева. Парадоксално, Књаз радије о себи мисли као праведном Јову, који губи децу и земаљска блага, јер га нечастиви искушава, проверавајући његову оданост Божјим законима. Књажева мисао о греху је старозаветна, а не јеванђелска. У неколико имагинарних дијалога са Богородицом, а потом са ђаволом, Књаз се правда: „Бог неће да прља руке, а владар мора! И Бог би чедоморку, родоскрвника и убицу послао на вешала... Може ли се борити против неправде, а и сам не чинити неправду? Не може, јер се и правда истерује неправдом. Али свака правда, па макар учињена с неправдом, боља је од некажњене неправде” (Савић 2018: 213). Ова идеја је, интенцијом аутора, јасно конотирана као контраст темељног орфичког учења да су најважнија божанства Правда и Закон, јер сублимирају идеална начела индивидуалне и колективне егзистенције.⁴ Орфичка идеја путовања ка апсолуту и блаженству подразумева аскезу, одбацивање плотског, телесног, баналног и испразног живљења. Књаз је, лакрдијашки негирајући Правду и Закон, заувек изгубио могућност досезања Апсолута.

Фолклористички елементи конотирају Савићев књижевни рукопис од приповедних збирки, романа, до мултижанровске и путописне прозе (норо-

⁴ Опширније: Ђурић, 1997: 27–40.

чито у *Долини српских краљева и Епској Србији*). Роман *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији* садржи богати каталог традиционалних народних веровања, сујеверја, предања, обичаја, проистеклог из доброг познавања усменог стварања, као важног подручја културне антропологије. „С обиљем чудноватих, фантастичних елемената, нисам имао проблема, јер су они били део света с којим сам одрастао. Вампири, ђаволи, вештице, виле, крилати коњи, змајеви, људи са три срца – за мене су постојали. Не, ја их никад нисам видео, али нису били ништа мање присутни од стварних живих бића” (Савић 2017: 5).

Аутор објашњава да је важну улогу у настанку романа имало проучавање српске народне епике и потрага за њеним топонимима, јер је „народна епска поезија сублимна повест времена и простора, на којима настаје. Она је и историјска реалија и митски образац...” (Стишовић Миловановић 2018: 55), а Савићево путовање било је „осмишљено трагање кроз националну историју, али једнако и потреба да се националне вредности и митски обрасци преиспитају и компарирају са временом садашњим” (Стишовић Миловановић 2018: 56). Тако је настала мултижанровска *Епска Србија*, из које су многи феномени транспоновани у роман. „Епска Србија се не може обићи за годину или две. Моје трагање свело се за топонимима и јунацима. Многим местима нисам могао да уђем у траг. А ако бих и ушао, налазио сам само мрвице од њихове некадашње величине и лепоте. Поезија и стварност су се углавном мимоилазиле... Ходао сам трагом из Вукових збирки, али и оних насталих раније” (Савић 2017: 6).

Фолклористички елементи су, у овом смислу, парадигма и лексичког и литерарног наслеђа, које за Савићево књижевно стварање има ејдетско значење. Наративна нит романа је продужетак повести из гласовите песме Старца Рашка, *Зидање Раванице*. У њој се набрајају Немањићке задужбине, уз прецизне одреднице, топониме, којима се цркве и манастири стављају у реални, историјски код. Једино је одредница за цркву Јању непрецизна, јер се каже да је сазидана ’негде у Старом Влаху’. Историјски подаци су непотпуни, а истраживања и старијих и модерних путописаца остају без одговора – где је и да ли заиста постоји: „Што се тиче решења загонетке о цркви Јањи, нисам одмакао од почетка. Све што постоји тежи нејасноћи, пева о Ариљском анђелу Бранко” (Савић 2017: 47). Црква Јања је постала део усменог предања, фантазмагорична жижа националног ламента над сјајном прошлошћу. У њој се налази непојмно благо Немањића. Чувају га змајеви, нерањиви и бесмртни. А благо би се могло пронаћи уз помоћ расковника, магичне биљке. Доктор Валентино је помно читао српске народне песме, те је и његов долазак на Књажев двор и интересовање за вредне средњовековне манастире, само маска за потрагу за благом. Путовање Валентиново, са Симонетом и Књажевом децом, Божаном и Урошем, било је и путовање кроз лепоту средњовековних манастира и фресака безвремених ликова, испред којих, у једнаком сјају младости, лепоте и љубави, стоје смртна бића. Аутор је у дескрипцији, у складу са енциклопедијском интенцијом, користио поступак интермедјалности, јер је казивање о архитектури и фрескосликарству инкорпорирао у наратив, инсистирајући на синкретичној природи уметности, па и литературе.

На овом ходочашћу, путници ће у манастирима упознати християнизовану Србију, али и изузетно јаке паганске, претхришћанске идеје, сачуване у обичајима, обредима, веровањима. Тек што су изашли из Студенице, „Симонета и Урош сиђоше, у пратњи Божане, да се окупају у води испод воденичког витла. Да се онако, како витло баца и окреће воду, за Симонетом окрећу момци, а за Вуканом девојке. И да онако, како чекетало чекеће над воденичким каменом, говори Симонета” (Савић 2018: 131).

У селу Придворица, путници ће чути причу о вампиру, која показује како се свака штета, невоља или грех, могу приписати нечистој сили, те се тако свеколики живот подводи под детерминанту фатума, усуда: „Највероватније се повампирио младић који се обесио због неузвраћене љубави... И сад тај младић тумара по селу, улази у куће, ушуња се у подруме и пије ракију, краде пршуту у сушницама, а и увлачи се у кревет женама, поготову удовицама...” (Савић 2018: 134).

Неупитно је и постојање других фантастичних бића, али је парадигматична њихова перцепција. Често се магијско, паганско, меша са хришћанским феноменима: „После извесног времена, вода заплуска. У језерцу испод водопада створише се три виле. Лица им анђеоска, као на фрескама у Краљевој цркви у Студеници. Једна беше црнокоса, друга црвенкоса, а трећа плавокоса” (Савић 2018: 138). Мешање паганског и хришћанског често показује надмоћ старијег, древнијег веровања. „Молитве Светој Марини, од чије се фигуре на манастирском зиду види само замахнута рука са чекићем, не помажу. Тада Баба Јегда предложи да се Марина умилостиви обичајем званим ’Додоле’. Тај обичај изводе само девојке и млађе жене... И зачудо, чим поворка изби на брдо, појавише се тамни облаци на врховима Голије и ускоро земљу пошкропише крупне, кишне капи” (Савић 2018: 141–142).

Овако се у Савићевом роману поентира енциклопедијско преплитање феномена. У повесници једног доба, или сваког доба, дуализми су у сучељавању и комплементарном трајању: западњак на Књажевом двору, српска епска песма и европски културни круг. Индивидуално прераста у колективно, појединачно у опште. Митско залеђе је и паганско, хеленско и хришћанско. Основни ток приче је реална повест, којом се свет очуђава. Историјски код је ослоњен на аутентично, али су очуђења уверљивија од реалија. Слика Србије у роману је двојака – митска, као из народне песме, али и фактографска, историјска. Специфичност Савићевог књижевног рукописа је у идеји да је историјска чињеница повод, који израста у свевременску слику укупне егзистенције. То је анагошка идеја литерарног стварања, као сагласја различитих кодова, онако како их Еко објашњава: „Појам кода се обавија ореолом двосмислености: будући да претпоставља комуникацију, он није гаранција

саме комуникације већ структурне повезаности, посредовања између различитих система” (Еко 2004: 14).

Не треба заборавити: Сен Џон Перс⁵ је, у беседи на додели Нобелове награде, казао како наука и уметност имају не само заједничке изворе већ и методе. Роман *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији* је парадигма ове идеје. То је вишеструка загонетка, са мноштвом ерудицијских путоказа, која тражи пажљивог читаоца, спремног на игру спознања и открића.

ЛИТЕРАТУРА

- Витановић ²1992: S. Vitanović, Enciklopedisti, u: *Rečnik književnih teremina*, Beograd: Nolit.
- Галимберти 2018: У. Галимберти, *Митови нашег времена*, Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ђурић, 1997: М. Ђурић, *Историја хеленске етике*, Београд: ЗУНС.
- Евдокимов 1993: П. Евдокимов, „*Луда*” љубав *Божија*, Света Гора Атонска: Манастир Хиландар.
- Еко 2002: У. Еко, *Kod*, Beograd: Narodna knjiga.
- Ераковић 2009: Р. Ераковић, *Скице рубних простора књижевног наслеђа*, Београд: Службени гласник.
- Јанковић ⁴2017: V. Janković, *Mitovi i legende*, Beograd: Laguna.
- Јовић, Радић 1990: М. Јовић, К. Радић, *Српске земље и владари*, Крушевац: Друштво за неговање историјских и уметничких вредности.
- Карановић 2010: З. Карановић, *Небеска невеста*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност.
- Милошевић-Ђорђевић 2000: Н. Милошевић-Ђорђевић, *Од бајке до изреке*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност.
- Пеневски 2016: З. Пеневски, *Први у Србији*, Београд: Лагуна.
- Перс 1966, С. Џ. Перс: *Мисија песника*, Крушевац: Багдала.
- Савић 2009: М. Савић, *Сећање и рат*, Београд: Службени гласник.
- Савић 2012: М. Савић, *Љубавна писма и друге лекције*, Зрењанин: Агора.
- Савић 2017: М. Савић, *Епска Србија*, Београд: Рашка школа.
- Савић 2018: М. Савић, *Доктора Валентина Трубара и сестре му Симонете повест чудноватих догађаја у Србији*, Зрењанин: Агора.
- Стишовић Миловановић 2018: А. Стишовић Миловановић, *Нити истог клупка*, Приштина-Лепосавић: Институт за српску културу.

⁵ Опширније Перс 1966: 8–7.

Ana R. Stišović Milovanović

THE ENCYCLOPEDIA PARADIGM IN MILISAV SAVIĆ'S NOVEL
*THE HISTORY OF THE UNUSUAL EVENTS OF DR. VALENTIN
TRUBAR AND HIS SISTER SIMONETTE IN SERBIA*
(HISTORICAL, MYTHICAL AND FOLKLORISTIC DISCOURSE IN THE NOVEL)

(Summary)

From the *Bulgarian Barracks* to the novel *Doctor Valentin Trubar's and his sister Simoneta's story of strange events in Serbia*, Milisav Savić's literary intention relies on the connection of ethical and aesthetic categories in literature: without giving up life or historical realities, author build encyclopedic open-stories that emerge from a precise selection of literary and non-literary material, of the mythical, archetypal, a national or literary legacy. In the distinctly historical discourse, the novel *Doctor Valentin Trubar's and his sister Simoneta's story of strange events in Serbia*, is a story about the time of reign of Miloš Obrenović, relying on European travel prose (Kuripešić, Lamartin, Zedeon, Pirh), Vuk's *Special Source*, Ninković's *Memoir*. The novel sublimates previous explorations of different epochs, their historical, social, sociological morphology. The mythical, archetypal discourse in the novel is manifested through key pre-Christian and pagan, but also Hellenic, Neoplatonic or Christian ideas of good and evil, exploits and pursuits, relations of heaven and earth, creative and destructive (as in the narrative collection *Uncle of our Towns* or novel *La Sans Pareille*). Folklore elements determine Savić's literary work from narrative collections, novels to multi-genre and travel prose (especially in the *Valley of the Serbian Kings* and *Epic Serbia*). *Doctor Valentin Trubar's and his sister Simoneta's story of strange events in Serbia*, contains a rich catalog of traditional folk beliefs, superstitions, traditions, customs, derived from a good knowledge of folk oral creation, as an important field of cultural anthropology. Folklore elements are, in this sense, a paradigm of both lexical and literary heritage, which has an eidetic meaning for Savić's literary creation.

САДРЖАЈ

Лидия КОНСТАНТИНОВНА ГАВРЮШИНА (Москва) О БОГОСЛОВСКО-ПОЕТСКОМ ТУМАЧЕЊУ ПОЈМА „ЗАКОН” И „БЛАГОДЕТ” У ХАГИОГРАФСКИМ СПИСИМА ДОМЕНТИЈАНОВИМ.....	5
Izabela LIS-WIELGOSZ (Poznań) У ЗНАКУ ПЕЋКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ. НЕКОЛИКО РЕЧИ О СТАРОЈ СРПСКОЈ КУЛТУРИ.....	15
Виктор Д. САВИЋ (Београд) КАКО ДО СЌВИНА РЕЧНИКА? КОРПУС И ДРУГА ПИТАЊА.....	27
Радмило Н. МАРОЈЕВИЋ (Београд) ОД ЊЕГОША ДО ВУКА И ОД ВУКА ДО ЊЕГОША: ВЕРСИФИКАЦИЈА СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ СА АСПЕКТА ОРТОГРАФИЈЕ И ОРТОЕПИЈЕ.....	43
Јелица Р. СТОЈАНОВИЋ (Никшић) СВЕТОСАВСКО И НЕМАЊИЋКО НАСЉЕЂЕ У ЦРНОЈ ГОРИ, И ОДНОС ПРЕМА ЊЕМУ ДАНАС.....	55
Валентина Д. ПИТУЛИЋ (Косовска Митровица) КАТАЛОГ МАНАСТИРА У НАРОДНИМ УМОТВОРИНАМА СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ.....	65
Зорица С. ВИТИЋ (Београд) СРПСКОСЛОВЕНСКИ ПРЕПИСИ <i>ЖИТИЈА</i> <i>СВЕТОГ ПЕТРА АТОНСКОГ</i>	77
Бранко Р. ЗЛАТКОВИЋ (Београд) БЕОГРАДСКИ МИТРОПОЛИТ ЛЕОНТИЈЕ И ЊЕГОВ НАМЕСНИК ХАЏИ МЕЛЕНТИЈЕ СТЕФАНОВИЋ – У УСМЕНОЈ ТРАДИЦИЈИ И ИСТОРИЈИ.....	87
Саша Д. КНЕЖЕВИЋ (Источно Сарајево) ВОЈВОДСТВО СВЕТОГА САВЕ У ПЈЕСМАМА МИЛОВАНА ВОЈЧИЋА.....	99
Оливера В. РАДУЛОВИЋ (Нови Сад) <i>РАЈСКА ЛЕСТВИЦА</i> СВЕТОГ ЈОВАНА ЛЕСТВИЧНИКА У ТУМАЧЕЊИМА ВЛАДЕТЕ ЈЕРОТИЋА.....	109

Миливоје В. МЛАЂЕНОВИЋ (Сомбор) ОБЕЛЕЖЈА ДРАМСКОГ У ЖИТИЈУ СВЕТОГ СИМЕОНА СВЕТОГ САВЕ.....	121
Светлана С. ШЕАТОВИЋ (Београд) САВИН ТРАГ У ПОЕЗИЈИ ВАСКА ПОПЕ.....	127
Марко М. РАДУЛОВИЋ (Београд) ТРИ ПЕСНИЧКА ХОДОЧАШЋА СВЕТОМ САВИ – В. ПОПА, М. ПАВЛОВИЋ И Љ. СИМОВИЋ –	137
Снежана Д. САМАРЦИЈА (Београд) <i>РАСЛА ЈЕЛА НА КОСОВУ РАВНУ. КОСОВСКИ БОЈ</i> <i>У ВУКОВОМ РЈЕЧНИКУ</i>	149
Оксана МИКИТЕНКО (Київ) НА ПОЧЕТКУ АФИРМАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНЕ ТРАДИЦИЈЕ: <i>СРПСКИ РЈЕЧНИК</i> (1818) ВУКА КАРАЏИЋА И <i>КРАТКИЈ</i> <i>МАЛОРОССИЙСКИЙ СЛОВАРЬ</i> (1818) А. ПАВЛОВСКОГ	167
Gabriella SCHUBERT (Jena) АНДРИЋЕВА „ПРОКЛЕТА АВЛИЈА” – ЕНЦИКЛОПЕДИЈА ЧОВЕКОВЕ ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНЕ ПАТЊЕ	177
Ливија Д. ЕКМЕЧИЋ (Стразбур) СЛИКА ФРАНЦУСКЕ У <i>ТРАВНИЧКОЈ ХРОНИЦИ</i>	189
Горан М. РАДОЊИЋ (Никшић) ДАНИЛО КИШ И ИДЕАЛ ЕНЦИКЛОПЕДИЈЕ	199
Игор Д. ПЕРИШИЋ (Београд) <i>ГРОБНИЦА ЗА БОРИСА ДАВИДОВИЧА</i> ДАНИЛА КИША КАО ЕНЦИКЛОПЕДИЈА ИДЕОЛОГИЈА СМРТИ.....	211
Снежана С. БАШЧАРЕВИЋ (Лепосавић) СТВАРНОСНА ОСНОВА КИШОВЕ <i>ЕНЦИКЛОПЕДИЈЕ МРТВИХ</i>	221
Персида С. ЛАЗАРЕВИЋ DI GIACOMO (Chieti-Pescara) ЕНЦИКЛОПЕДИЗАМ ПЕКИЋЕВЕ ЗАТВОРСКЕ НАРАЦИЈЕ	231
Предраг Ж. ПЕТРОВИЋ (Београд) СРЕДЊОВЕКОВНА ДУХОВНОСТ КАО УПОРИШТЕ ПОСТМОДЕРНОГ ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА	241

Бранко М. ВРАНЕШ (Београд) ХАЗАРСКА ПОЛЕМИКА МИЛОРАДА ПАВИЋА И МИРОСЛАВА ПАНТИЋА.....	251
Душан Р. ЖИВКОВИЋ (Крагујевац) УТИЦАЈ ХЕРМЕТИЗМА НА ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКУ ПАРАДИГМУ ХАЗАРСКОГ РЕЧНИКА	269
Милица М. МУСТУР (Београд) ИЗМЕЂУ ИСТОРИЈЕ И МЕТАФИЗИКЕ – ЛЕКСИКОНСКА ФОРМА ХАЗАРСКОГ РЕЧНИКА И КУЛТУРНО ПАМЋЕЊЕ.....	279
Кристијан А. ОЛАХ (Београд) КОЈЕ ЈЕ ВЕРЕ ХАЗАРСКИ РЕЧНИК? ДУХОВНОСТ ФОРМЕ ПАВИЋЕВОГ РОМАНА	289
Ксенија М. ВРАНЕШ (Београд) ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА ПАРАДИГМА У ХАЗАРСКОМ РЕЧНИКУ МИЛОРАДА ПАВИЋА И ШКОЛИЦАМА ХУЛИЈА КОРТАСАРА	297
Robert NODEL (Хамбург) АЛЕКСАНДАР ГАТАЛИЦА – WOLFGANG HEGEWALD: ЛЕКСИКОНСКО-ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА КЊИЖЕВНОСТ И ДУХ ВРЕМЕНА	311
Vesna P. SIDILKO (Berlin) ПРОЗА ГОРАНА ПЕТРОВИЋА И ЛЕКСИКОГРАФСКО-ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА ПАРАДИГМА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ	327
Јасмина М. АХМЕТАГИЋ (Лепосавић) ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА ФОРМА И ПАРАНОИДНА ЕПИСТЕМОЛОГИЈА У РОМАНУ СВЕТИСЛАВА БАСАРЕ.....	335
Мина М. ЂУРИЋ (Београд) КАТАЛОГЕНЕЗА КЊИГА У (ПОСТ)МОДЕРНОЈ ПРОЗИ	345
Снежана В. БОЖИЋ (Ниш) ЧИТАЛАЦ И/ИЛИ АУТОР – ОДИСЕЈАДА КРОЗ МРЕЖУ РЕФЕРЕНЦИ	357
Слађана Ј. ИЛИЋ (Београд) ЛЕКСИКОГРАФСКО-ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКЕ ОДЛИКЕ ПРОЗЕ РАДОВАНА БЕЛОГ МАРКОВИЋА.....	367
Милош С. ЈОЦИЋ (Нови Сад) АНТИЕНЦИКЛОПЕДИЗАМ У СТВАРАЛАШТВУ САВЕ ДАМЈАНОВА	377

Ана Р. СТИШОВИЋ МИЛОВАНОВИЋ (Лепосавић) ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКА ПАРАДИГМА У РОМАНУ <i>ДОКТОРА ВАЛЕНТИНА ТРУБАРА И СЕСТРЕ МУ СИМОНЕТЕ ПОВЕСТ ЧУДНОВАТИХ ДОГАЂАЈА У СРБИЈИ</i> МИЛИСАВА САВИЋА (ИСТОРИЈСКИ, МИТСКИ И ФОЛКЛОРИСТИЧКИ ДИСКУРС У РОМАНУ)	386
--	-----

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09"04/14"
821.163.41-09"19/20"
930.85(497.11)

НАУЧНИ састанак слависта у Вукове дане (49 ; 2019 ; Београд)
49. Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд, 12 – 16. IX 2019.
2, Лексикографско-енциклопедијска парадигма у српској прози ;
Савина Српска архиепископија (1219–2019) – осам векова развоја
српске писмености и духовности / [уредник Бошко Сувајџић]. –
Београд : Филолошки факултет, Међународни славистички центар,
2020 (Београд : Чигоја штампа). – 402 стр. ; 24 cm. – (МЦИ, ISSN 0351-9066)

Тираж 300. – Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија уз сваки рад. – Summary ; Zusammenfassung ; Резюме.

ISBN 978-86-6153-643-4

а) Српска књижевност – Мотиви – Средњи век – Зборници б) Српска
књижевност – 20в-21в – Зборници в) Срби – Културни идентитет – Зборници

COBISS.SR-ID 20772617